

mehetünk el szó nélkül a kiállítások módszertani - didaktikai szerepe mellett sem. Ma, amikor világszerte egyre jobban előtérbe kerül a komoly műszaki berendezést, nagy költséget, ujszerű építészeti megoldásokat is követelő audiovizuális oktatás kérdése, feltétlenül meg kell említenünk, hogy a jól szervezett, gondosan előkészített, a fejlődés elvét megvalósító, körültekintően feltárt anyagu kiállítás - esetleg szakszerű vezetéssel párosítva - ebben a kérdésben is segítheti az egyetemi oktatást. Sajnos erre a lehetőségre oktatóink még nem figyeltek fel eléggé. Elképzelhető lenne ugyanis, hogy az érdekelt tanszékek egy-egy tanulócsoporthoz, tanulóköz, kollégiumi egység számára szervezett kiállításlátogatást kezdeményeznének, s akár egy-egy felkészült könyvtári munkatárs, akár az illető kérdés oktató-szakértője vezetésével "termenkivüli" órát tarthatnának a hallgatóknak. Ezekből a "rendhagyó órákból" egyaránt tanulnának a hallgatók, de a kiállítást rendező könyvtárak munkatársai is, a tanulságok közös levonása pedig még színvonalasabb, még célratörőbb, még eredményesebb kiállításokban realizálódhatnék.

A főiskolai könyvtárak művelődéstörténeti feladatairól

VICZIÁN János

A főiskolai könyvtárak közismert célja az oktató-nevelő munka irodalommal ellátása és a tanári kar tudományos tevékenységének szakirodalmi biztosítása.

Lenne, vagy inkább kellene, hogy legyen ezen kívül olyan feladatuk is, hogy a jövő számára megőrizzék a helyi, napjainkban értéktelennek tűnő, de a későbbiekben pótolhatatlan dokumentumokat, melyek hiányát majdan nemcsak a főiskola, hanem a művelődéstörténeti kutató is szomorú lemondással veszi tudomásul. Nevezetesen a főiskola s a diákok kiadványairól, diplomamunkáik megőrzéséről van szó. Néhány helyi kezdeményezés nem zárja ki annak szükségességét, hogy egységes elv alapján, rendeletileg biztosítsák a könyvtár jogát a tiszteletpéldányokra tartalmukról vagy formájuktól függetlenül, ha azok a főiskola vagy hallgatóinak sokszorosítványai. A főiskolai könyvtáraknak gyűjteniük kellene a főiskola életével, működésével foglalkozó egyéb dokumentumokat is (pl. lapkivágatokat, fényképeket, plakátokat, a hallgatók említett diplomamunkáit és diákköri pályázatokon díjat nyert dolgozatait, stb.).

Külön figyelmet érdemelnének a diáklapok és a hallgatók első igényesebb szakmai próbálkozásai. Jelentőségüket csak az tagadhatja, aki felszínes általánosítással fejlődésképtelennek, szellemileg alkotóképtelennek tartja a ma főiskolás ifjúságát, megjósolván, hogy "ezekből a hosszuhajuakból" Arany, Bolyai, Kandó, Petőfi, Semmelweis, Tessedik ugysem lesz. Mintha Ady, Mórá, Juhász Gyula, stb. korai írásait nem a diáklapokban találhatnánk meg.

A hallgatók kiadványainak ma nincs központi gyűjtőhelye, nem jutnak el még az Országos Széchényi Könyvtárba sem. A fővárosi és vidéki helyismereti gyűjtemények ezeket (mivel nem várospolitikával foglalkoznak) nem szerzik

be. A KISZ-nek nincs önálló könyvtára, az Országos Pedagógiai Könyvtár csak az alap- és középfokú oktatás anyagát gyűjti, és általában az egyetemi könyvtárak sem vesznek tudomást a létezésükről. A főiskolai könyvtárak zöme is megfeledkezik róluk, mivel nem tulajdonítanak nekik tudományos értéket. A látzólag jelentéktelen, külsejükben szerény, elveszésre ítélt diáklapok, folyóiratok, plakátok, beszámolók, műsorfüzetek, meghívók, stb. a jövő értelmiségének rendszerint első közzétett munkái. Ideig-óráig a KISZ-szervezetek szekrényeiben porosodnak, később menthetetlenül a szemétkébe kerülnek, a könyvtárban viszont nyomukat sem találni. A KISZ-ben ma még nincs kialakított elképzelés a helyi szervezetek anyagának megőrzésére.

A diákkiadványok beszerzése nem érintené a könyvtárak állománygyarapítási keretét, nem kívánna többet annál az egyetlen dékáni (igazgatói) utasításnál, mely elrendelné minden főiskolai sokszorosítvány 2 példányos könyvtári beszolgáltatását.

A közelmúlt és a jelen helyi dokumentumainak megőrzése a főiskolai könyvtárak másra át nem ruházható joga és feladata. A három-négy évenként cserélődő diáknemzedékek hagyományainak kialakulása (kialakítása) a múlt, az elődök munkájának ismerete nélkül elképzelhetetlen. Hagyomány nélkül alig van szakmai összetartás, elmarad a kötődés a társakhoz, az Alma Materhez. A hatvanas évek elején alapított főiskolák tíz éves multjában még nem lehet hagyomány, ahhoz azonban már elég idő telt el, hogy felhalmozódjanak az ügyiratai, melyek selejtezése előbb-utóbb szükségszerű lesz.

Azok számára, akik a multtal kapcsolatban bármilyen kutatást végeztek, fölösleges részletezni, könyvtári tapasztalatok nélkül sem nehéz elképzelni, milyen pusztítást végeztek a hadi események s hazai levéltárak állományában, s milyen mérvű lehetett a selejtezés címén nem szakemberekkel végeztetett, papírgyűjtő akciókat támogató tömeges iratpusztulás. Égésen közeli példa a két fővárosi egyetemi levéltár jelenlegi állapota. Az ELTE jogelődeinek rektori tanácsulésai jegyzőkönyvei, ügyiratainak jelentősebb hányada, a BME iratainak szinte teljes évfolyamai pusztultak el, akár csak (az Eötvös Kollégiumét kivéve) szinte minden régi fővárosi kollégium iratanyaga.

Intő a példa, tenni kellene már az ellen, hogy ez általános jelleget öltve, napjainkban is megismétlődjék. A tíz-tizenkét éves főiskolák felhalmozódott iratainak selejtezése már időszerű. Félő, hogy a helyhiány, a szakszerűtlen kezelés vagy a hozzá nem értés újabb, megmenthető értékeket pusztít el. Az ad acta tett iratok, amik az előadók vagy iratkezelők számára fölösleges porfogók, a jövő kutatóinak értékes adalékul szolgálhatnak korunkról. Ha nem akarjuk elődeink hibáit megismételni, meg kell fontolni, hogy s mint lehet elvégeztetni a selejtezést, kire bizzuk az értékes iratok kezelését. Az nem lehet kérdés, hogy "megőrizni vagy megszabadulni tőle", az nem lehet szempont, hogy a selejtezést vagy iratkezelést legolcsóbb egy nyugdíjas adminisztrátorra bízni. A megmaradó irattárak anyagából akarva, akaratlan levéltári anyag lesz, s mivel a főiskola sem szervezeti sem anyagi okból nem vállalkozhat egy-két személyes, önálló igazgatású levéltár létrehozására - ami nem is lenne indokolt - önmagától adódik a kérdés, hogy a levéltárnak a könyvtár keretében kellene helyet kapnia. Egyetlen szakképzett levéltáros is hosszú időre el tudná látni a főiskolai levéltár szakszerű rendben tartását, az anyag hivatali vagy kutatási célokra való felhasználásának biztosítását.

A könyvtárakban kialakított levéltári részleg a szakirányú ismerethozók egységét teremtené meg, egy intézményen belül a tárolásban és közszol-

gáltatásban egyaránt azzal, hogy a művelődéstörténeti kutató a könyvet, folyóiratot, az egyéb dokumentumokat és a levéltári anyagot egyidejűleg, egy helyen kaphatná meg. Így a főiskola könyvtára összetettebb szolgáltatásra lenne képes, mint a jelenlegi szakosított tájékoztatási központok (ÉTK, KGM MTTI, NIMDOK stb.), ahol a régebbi mult anyaga (a levéltári) nem található.

A főiskolákon alakítandó levéltár könyvtári keretekben való működtetését a két fővárosi egyetemi levéltár működésének eddigi tapasztalata is indokolja. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem levéltára önálló, a Budapesti Műszaki Egyetem levéltára a központi könyvtár részlege. A gyakorlatiasabb érzékű mérnökök jártak el helyesen, amikor ezt a kényszerű egységet létrehozták. A helyzet itt megnyugtatónak látszik, függetlenül attól, hogy az általános gondok itt is érzékelhetők. A rendezett állományt szakképzett levéltáros kezeli, a segédletek elkészítése folyamatban van, anyaga gyakorlatilag a könyvtári nyitvatartási időben kutatható.

Az ELTE levéltárának a központi könyvtárhoz csatolását annak tulzsfaltsága kizárja, hiszen állományának ott még annyi helyet sem tudnának biztosítani, mint jelenlegi helyén. Az egyetemi iratok viszontagságos hányódás után a hatvanas években a volt Ludovika épületébe kerültek, szakszerű kezelésükre elhelyezésük után néhány évig még várniuk kellett. A levéltár ma rendezett, kutatók számára hozzáférhető, a Ludovika azonban messze van a városközponttól, a nyitvatartási idő - hétfőtől péntekig 9-12 és 2-4 óra között - azonos a hivatali idővel. A délutáni, esti órákban nem látogatható, így a főhivatásuak számára sem biztosít folyamatos anyaggyűjtési lehetőséget, hát még a szabad időben buvárkodóknak vagy a hallgatóknak. Ilyen viszonyok között nem véletlen hogy a diákok nem ismerik egyetemük multját, nem választanak szakdolgozatnak egyetemi témát. Az önálló levéltár léte az el nem pusztult anyagra vonatkozóan teljes gyűjteményt feltételez, az egyes önálló egységek iratait azonban csak részben vagy általán nem tartalmazza. Az önálló levéltár jelenlegi elhelyezése, megosztottsága csak szükségmegoldás lehet; telített raktártere és tűzbiztonsági okok miatt sem terjeszkedhet. Új anyag vásárlására kerete nincs, volt professzorok gazdag hagyatékát ingyen sem igen veheti át, mert megfelelő elhelyezésüket biztosítani nem tudja. Elszigeteltségéből való kiszakítása és a társadalomtudományi kutatásba való bekapcsolása kézenfekvőnek látszik.

A vidéki egyetemek levéltárainak megosztottsága a budapestiekéhez hasonló, hiszen anyaguk egy részét a megyei levéltárak őrzik. A főiskolák esetében e megosztottság várhatóan bekövetkezik, hiszen a jogszabályi, valamint a helyi személyi és tárolási feltételek egyelőre másra nem is engednek következtetni. Iratanyaguk napjainkban is ki van téve nemkívánatos behatásoknak, felügyeleti szervük, szakképzett gondozójuk tulajdonképpen nincs, célszerű lenne tehát a könyvtár keretébe vonva működtetni őket.

A levéltári egységek mielőbbi létrehozásával meg lehetne menteni a művelődéstörténeti kutatás számára az esetleg már ma pusztulásnak kitért értékeket.